

Wasili Keynäs

PIIRTEITÄ ITÄ-KARJALAN
VENÄLÄISTYTTÄMISHISTORIASTA

Venäläistä kirkko- ja koulupolitiikkaa

TOIMITTANEET

Pekka Laaksonen

ja

Senni Timonen

KARJALAN SIVISTYSSEURA

2025

Kustantaja: Karjalan Sivistysseura ry
Luotsikatu 9 D, 00160 Helsinki
www.karjalansivistysseura.fi

Copyright © Karjalan Sivistysseura ry

1. painos 2025

ISBN: 978-952-7193-93-8
Kirjapaino: Booksfactory Puola 2025

Taitto ja kannen suunnittelu: Toni Saarinen

Kannen kuva: Syvärin luostarin vanhempaa osaa järven takaa.
SA-kuva, valokuv. Borg 1942.

Sisällys

Wasili Keynäs ja hänen käsikirjoituksensa	7
Karjalan venäläistyttämistyön edellytyksistä ja esivaiheista	23
Ortodoksisesta kirkosta ja sen vaikutuksesta, luostarilaitoksesta ja lahkolaisuudesta	27
Koululaitoksen synnystä ja vaiheista ennen vuotta 1905	101
Kirkko ja koulu venäläistyttämistyön kohteena tsaarivallan loppuaikana	133
Itä-Karjalan kamppailu olemassaolostaan	237
Kirjallisuus	241
<i>Liite 1. Vanhan Itä-Karjalan entiset hiippakunnalliset luostarit ja erakkolat</i>	255
<i>Liite 2. Itä-Karjalan kansallisen alueen koulut vuosina 1907 ja 1915</i>	285
<i>Liite 3. Luostarikartta</i>	299

Wasili Keynäs vuonna 1934. KSS kuva-arkisto.

Wasili Keynäs ja hänen käsikirjoituksensa

Wasili Keynäs, vuoteen 1897 Kondratjev, syntyi Vuokkiniemellä 19.3/3.4.1884 ja kuoli Helsingissä 9.10.1964. Keynään elämän 80 vuoteen sisältyi melkoisia yhteiskunnallisia mullistuksia, Karjalan keskeistä historiaa ja henkilökohtaista kokemusta Karjalassa, Suomessa ja Yhdysvalloissakin. Seuraavassa hänen elämästään lyhyt luonnehdinta, joka pohjaa, ellei toisin ilmoiteta, hänen poikansa Pentti Keynään artikkeliin (1996). Yksityiskohtaisemmin valotetaan Wasili Keynään tieteellistä toimintaa, joka liittyy oheiseen julkaisuun ja josta on aiemmin ollut vähän tietoa.

VUOKKINIEMESTÄ MAAILMALLE

Wasili Keynään isä Andrei (Ondrei, Antti) Iivananpoika Kondratjev oli vanhaa vuokkiniemeläistä sukua. Isänisä Outisen Iivana oli kunnankirjuri. Iivanan isä Huotari Mihheipoika oli naimisissa Vuokkiniemen papin tyttären Outin kanssa, siksi kaikki perheenjäsenet olivat Papin Outin eli Outisen väkeä.

Wasilin äiti Fedosja (Hoto) Stahveintytär Lipkin oli kotoisin pienestä Iutalan kylästä, viiden kilometrin päässä Vuokkiniemestä. Hän kuoli esikoisensa Wasilin synnytykseen. Isä Andrei eli leskeksi jäätyään Suomessa, perusti kaupan Urjalaan, avioitui urjalalaisen Amandan kanssa ja lähti Yhdysvaltoihin vuonna 1893. Wasili kasvoi 10-vuotiaaksi Karjalassa, vuoroin

Vuokkiniemessä isänäitinsä Muarien hoivissa, vuoroin Iutalassa äitinsä veljien perheissä. Isänäidin, ämmön ”hyräilyt kuuluvat poikasen korvissa vielä hänen kaukaisilla mailla vaeltaessa siunauksellisena muistona orvon vaalijasta”, Wasili muisteli myöhemmin (W. Keynäs 1931: 11). Iutalassa enot Huoti ja Simana Lipkin asuivat samassa talossa mutta eri pirteissä, ja Wasili oli milloin yhden, milloin toisen enon luona.

Kosketus isään kuitenkin säilyi. Andrei kävi Karjalassa, toi Wasilille suomenkielisiä kirjoja ja opetti karttamaan tupakanpolttoa. Iutalan lähellä olevalla Keynäskoskella Andrei kalasteli ja muutti sen mukaan sukunimensä Keynääksi. Wasili kävi Vuokkiniemessä kaksi vuotta venäjänkielistä kirkkokouluja. Hänellä siis oli omakohtainen kokemus tästä koulujärjestelmästä. Opettaja, venäläinen pappi (ilmeisesti Aleksandr Kanorski, opetti 1891–1892) tai Keynään myöhemmin muistelema isä Vasselei oivalsi pojan lukupään ja tarjoutui hommaamaan hänet Petroskoin venäjänkieliseen seminaariin. Alkuihastuksen jälkeen, Wasili muisteli myöhemmin, hän kuitenkin kavahti venäjäksi opiskelua eikä lähtenyt Petroskoin seminaariin (W. Keynäs 1931: 4, 9).

Wasili Keynään enot Kiril ja Georg (Yrjö) Lipkin omistivat Suomessa viisi kauppaa. Vuonna 1894 Wasili lähti Vöyrin pääliikkeeseen juoksupojaksi. Hän oli silloin 10-vuotias. Myöhemmin hän jatkoi kauppa-apulaisena ja kaupanhoitajana muun muassa Munsalan ja Koskenkylän liikkeissä. Hän haaveili opiskelusta, mutta enot – vaikka hyviä miehiä olivatkin – eivät arvostaneet kirjasivistystä. Isä kehotti kirjeessään muistamaan ”kärsivää Karjalaa ja sen pelastusta” (W. Keynäs 1931: 13). Wasili alkoi kypsyttellä suunnitelmaa opiskelusta ja lähdöstä opettajaksi Karjalaan.

Ensin täytyi hankkia rahat opiskeluun. Wasili Keynäs lähti vuonna 1903 isänsä luo Illinoisiin, DeKalbin kaupunkiin.

Hän sulautui sikäläiseen karjalaisyhteisöön, jonka jäsenet, heidän mukanaan myös Wasili, työskentelivät pääasiassa rautalankatehtaalla. Työn ohella Wasili osallistui raittiustyöhön, lauloi kuorossa ja toimi luterilaiseen kirkkoon siirryttyään seurakunnassa. Hän harrasti myös itseopiskelua ja otti selvää sikäläisestä koulujärjestelmästä. Vuonna 1905 hän avioitui Alavudelta tulleen Amalia Lampimäen kanssa.

DeKalbin karjalaiset tervehtivät innostuneina Karjalan Sivistysseuran edeltäjän Wienan Karjalaisten Liiton perustamista vuonna 1906. Wasili Keynään kotona he perustivat liiton alaosaston ja lähettivät rahaa liiton toimintaan. Keynäs valittiin liiton äänenkannattajan *Karjalaisten Pakinoiden* kirjeenvaihtajaksi. Tästä alkoi hänen julkinen kirjoittamisensa Karjalan asioissa.

KARJALAN ASIOITA HOITAMAAN

Wasili Keynäs palasi vaimoineen ja säästöineen Suomeen keväällä 1907, päämääränään hankkia opettajatutkinto ja lähteä Vienaan opettajaksi. Syksyllä hän suoritti Kuortaneella kurssuja alakansakouluseminaarissa, keväällä 1908 Jyväskylässä, ja aloitti syksyllä 1908 opiskelun Jyväskylän seminaarissa. Sieltä hän muisti erityisen lämpimästi kannustavan Yrjö Blomstedt-Ojoisen. Tämä huomattava Karjalan ystävä kutsui karjalaisen oppilaansa kotiinsakin, mitä Wasili kiitollisena myöhemmin muisteli. (Keynäs 1931: 18–19.)

Valmistuttuaan opettajaksi 1912 Wasililla ei Venäjän tiukentuneen otteen takia ollut mahdollisuutta lähteä Vienaan. Hän toimi kuusi vuotta opettajana vaimonsa kotiseudulla Alavudella Rantatöysän koulussa. Perheeseen syntyivät lapset Maiju (1910) ja Matti (1914). Myös Wasilin isä asettui Alavudelle palattuaan Yhdysvalloista 1914.

Jo Alavuden vuosinaan Wasili Keynäs oli liittynyt Suomalaiseen puolueeseen. Sisällissodan aikana hän työskenteli valkoisten päämajan yhteydessä olevan asevaraston hoitajana. Pian hän lähti mukaan Karjalan asioihin, ensin Karjalan Sivistysseuraan, johon oli liittynyt heti toiminnan elvyttyä 1917 ja jonka johtokunnassa hän oli vuoteen 1919. Kesällä 1918 Keynäs oli Uhtualla järjestämässä Sivistysseuran kesäjuhlia sekä Vienen kuntien valtuuttamien edustajien kokousta. Suomalaisien hallussa olleessa Repolassa hän työskenteli opettajaseminaarin opettajana syksyn 1918 ja johtajana 1.1.1919–31.7.1920. Tänä aikana seminaarista valmistui 20 karjalaista opettajaa.

Näistä tehtävistä ja tapahtumista käynnistyi Wasili Keynään elämän poliittisin vuosikymmen. Hän pettyi heimosoturiin retkeen Karjalassa 1918, valittaen veljesveren vuodatusta, ja vaati Vuokkiniemen ja Uhtuan miehittämistä uudelleen, ei valloitusmielessä, vaan ”asukkaiden suojelemiseksi ja pelastamiseksi nälkäkuolemalta” (Vaara 2018: 287–288).

Kun Itä-Karjalan ensimmäiset maakuntapäivät pidettiin Uhtualla maaliskuuhun 1920, Keynäs lähti Repolasta seuraamaan kokousta. Virallista Repolan edustajaa ei voitu lähettää, koska Repola oli liitetty Suomeen. Tilanne oli sekasortoinen, bolševikit olivat vallanneet Uhtuan, mutta maakuntapäivät julisti Karjalan oikeutta irtaantua Venäjästä. Keynäs toimi kokouksessa sihteerinä ja esitti valiokunnissa alustuksia Karjalan tulevasta asemasta, kansansivistyksestä ja koulutuksesta. Hänen raporttinsa kokouksesta (päiväty helmikuussa 1921, julk. Viena-Aunus 1940) on yhä valaisevaa luettavaa, ja kuten Pekka Vaara teoksessaan *Viena 1919–1922* (1920: 139) toteaa, ajankohtaan nähden ”poikkeuksellisen tasapuolinen”.

Wasili Keynäs valittiin Uhtualla Karjalan väliaikaisen hallituksen (ns. Hilippälän hallitus) puheenjohtajaksi. Hän

kuitenkin kieltäytyi tehtävästä vedoten työhönsä Repolan seminaarissa. Hänestä tuli väliaikaisen hallituksen varapuheenjohtaja ja Valistusasiain osaston päällikkö. Syksyyn mennessä tämä hallitus pakeni Suomen puolelle, ja se lakkautettiin joulukuussa 1920. Sen sijalle perustettiin laajempi Karjalan Keskushallitus, jonka tehtävä oli tukea Itä-Karjalan itsemääräämisoikeuden vaatimusta. Joulukuussa 1921 Keskushallitus asetti Karjalan Ulkomaisen Valtuuskunnan ajamaan Itä-Karjalan vapautta kansainvälisestikin. Wasili Keynäästä tuli Valtuuskunnan asiamies, jonka käsialaa tai aloitetta olivat Iivo Härkösen sanoin ”ne monet kirjalliset lausunnot, vetoomukset ja julkaisut, jotka noina Itä-Karjalan kysymyksen kireimpinä ja vaikeimpina aikoina syntyivät puoltamaan itäkarjalaisen heimon kansallisia ja valtiollisia oikeuksia” (Härkönen 1934: 52). Keynään kirjoittama oli esimerkiksi suomeksi ja ranskaksi ilmestynyt *Karjalan Oikeus* (1921). Näissä tehtävissä Keynäs toimi aktiivisesti ja merkittävästi 1920-luvun alkuvuosina, Valtuuskunnassa 1920-luvun lopulle asti. Hän ei ajanut Itä-Karjalan liittämistä Suomeen, vaan korosti karjalaisten vapautta päättää itse omasta asemastaan. Neuvostovalan vakiinnuttua Karjalassa Keynäs keskittyi Valtuuskunnassa hoitamaan pakolaisten asioita.

Wasili Keynäs ei näiden tehtävien ohella toiminut näkyvästi Karjalan Sivistysseurassa. Kyseessä oli paitsi poliittisesti myös henkilökohtaisesti myrskyisä aika: Amalia Keynäs kuoli vuonna 1925, ja vuonna 1926 Wasili solmi uuden avioliiton repolalaisen Anni Maurasen kanssa. Pian syntyivät Sirkka (1928), Pentti (1929) ja Kalevi (1934). Kasvavan perheensä Wasili Keynäs elätti vuosina 1924–1933 Henkivakuutusyhtiö Salaman vakuutustarkastajana.

Vuonna 1934 Wasili Keynäs pääsi työhön omalle alalleen, kansakoulunopettajaksi, vaikkakin virkaa tekeväksi, Aleksis Kiven kouluun Kalliossa. Samoihin aikoihin hän alkoi keskittyä myös elinikäiseen intohimoonsa, opiskeluun. Hän suoritti Helsingin yliopistossa kasvatustieteen laudaturin vuonna 1936. Nyt julkaistava tutkimus syntyi alun perin kasvatustieteen laudaturiin liittyvänä tutkielmana lukuvuonna 1935–1936.

Tutkimusaihe oli ollut Keynään mielessä pitkään. Jo vuonna 1925 hän oli laatinut Karjalan pakolaisille laajan kyselylomakkeen Vienan ja Aunuksen koulu- ja kirkko-oloista. Tämä tiedustelu lähetettiin Karjalan Ulkomaisen Valtuuskunnan nimissä, joten sitä ehkä yhteisestikin suunniteltiin. Vuonna 1935 Keynäs lähetti uuden kyselyn, jonka tulosten karttumista työn ohjaaja J. A. Hollo seurasi kiinnostuneena. Kyselylomakkeet, vastaukset niihin sekä asiaa koskeva kirjeenvaihto ovat tallessa Keynään kokoelmassa Kansallisarkistossa. Keynään asiantuntemus sekä hänen käyttämänsä vienalainen muistitieto perustuvat osin tähän karjalaisten itsensä muotoilemaan aineistoon.

Työn tarkastajat, professorit Hollo ja J. J. Mikkola, olivat innostuneita Keynään työstä ja pitivät sen julkaisemista tärkeänä. Keynäs tarjosi käsikirjoitusta sekä Suomen Historialliselle Seuralle että Historian Ystävien Liitolle, joka kokouksessaan 3.11.1937 lupasi julkaista sen *Historian Aitta* -sarjassa, edellyttäen kuitenkin korjauksia. Ne esitti lausunnossaan tohtori Eevert Laine. Hän piti työn alkuosaa liian populaarina ja sitaatteja liian pitkinä, loppuosaa kuitenkin tutkimuksellisesti pätevämpänä ja karttoja kiinnostavina. Keynäs sai opetusministeriöltä keväällä 1938 apurahan tutkielman viimeistelyä varten, ja kokouksessaan 19.5.1938 Historian Ystävien Liitto

määräsi työn tarkastajaksi arkistonhoitaja Ragnar Rosénin. Syksyllä 1938 Keynäs jätti Liitolle korjatun käsikirjoituksen. Helmikuun 16. päivänä 1939 hän ilmoitti opetusministeriölle työn olevan tarkastettavana.

Keynään tutkimusta ei kuitenkaan julkaistu. Hylkäämisen syy ei käy ilmi Liiton pöytäkirjoista. Ehkä Rosén antoi suullisesti kieltävän lausunnon. Ehkä hän vaati lisää korjauksia, eikä Keynäs jaksanut niihin ryhtyä. Ehkä Kaarlo Merikosken teos *Taistelua Karjalasta: piirteitä venäläistyttämistyöstä Raja-Karjalassa tsaarinvallan aikoina* tiedettiin jo tulevaksi ja katsottiin perusteellisemmaksi, vaikka se ilmestyi vasta 1939. Asiaan on saattanut vaikuttaa myös Keynään esiintymisistä noussut häly. Heti työn valmistuttua hän oli nimittäin esitellyt useaan otteeseen julkisesti tuloksiaan.

Suomen kirkkohistoriallisen seuran kokouksessa 2.1.1937 Wasili Keynäs piti esitelmän, joka julkaistiin tuoreeltaan sarjana *Kotimaa*-lehdessä 2.2., 9.2. ja 16.2. 1937 otsikolla ”Kyprianus venäläistyttämistyön johtajana Suomessa ja Itä-Karjalassa I–III” (myöhemmin myös Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirjassa 28, 1940). *Kotimaan* pääkirjoitus tarttui aiheeseen 3.3.1937 epäillen ortodoksisen kirkon olevan nyt luisumassa ”kyprianolaisille laduille” suhteessaan luterilaiseen kirkkoon.

Rajumpi reaktio syntyi Keynään radioesitelmästä ”Itä-Karjalan venäläistyttäminen” 6.1.1938. Se sisältyi Historian Ystävien Liiton järjestämään Itä-Karjalan historiaa käsittelevään radioesitelmien sarjaan, ja sen versioita julkaistiin samana keväänä sekä *Viena-Aunus* -lehdessä (2–3/1938) että Historian Ystävien Liiton julkaisussa *Karjalan historiaa* otsikolla ”Venäläistä kirkko- ja koulupolitiikkaa Itä-Karjalassa” (1938).

Nimimerkki ”Karjalainen” hyökkäsi raivoisasti sekä *Uudessa Suomessa* (19.1.1938) että *Aamun Koitossa* Keynään kimppuun

ilmoittaen esiintyvänsä lukuisien rajan takaa tulleiden ja ortodoksien puolesta. Hän vastusti sitä, että syy venäläistyttämisestä lykätään kreikkalaiskatolisen papiston niskoille: ”Onko syy tähän heimolaisiamme kohdanneeseen onnettomuuteen jälleen sen paljon moititun, nyt ristiinnaulitun, likvidoidun, Siperiaan ajetun ja halveksitun kreikkalaiskatolisen papiston, jolla täällä ei ole koskaan ollut eikä nytkään ole puolustajia?” Kirjoittajan mielestä Keynällä ei ole oikeutta puhua asiasta, koska tämä pakeni venäläistämisvaiheessa Amerikkaan, vaihtoi siellä isiensä karjalaisen uskon hernerokkaan ja oli kaiken kaikkiaan ”puolueellinen, hairahtunut ja joka tilaisuudessa kirvelevää omaatuntoaan puolustamaan pyrkivä uskonluopio”. (Aamun Koitto 28.1.1938.) Samalla asialla oli *Uudessa Suomessa* (19.2.1938) ja *Aamun Koitossa* (4.3.1938) nimimerkki ”Laatokankarjalainen”, hänkin vastustaen ortodoksinen uskonnon jatkuvaa yhdistämistä venäläisyyteen ja leimaten Keynään ”luopioksi”. Nimimerkki ”Karjalaisen” takana olivat Wasili Keynään käsityksen mukaan Ilomantsin kirkkoherra Serafim Fiilin ja tämän isä, Joensuun kirkkoherra Mihail Fiilin (Keynäs Aleksanteri (Oljo) Samuliselle 24.5.1938; Samulinen Keynälle 4.3.1938; Viena-Aunus 9/1939: 410).

Keynäs vastasi (US 26.1.1938), että ortodoksisen kirkon käyttäminen venäläistyttämisessä on tosiasia, jota ei voi kieltää. Hän ei katso syyttäneensä pappeja vaan pitäneensä heitä välikappaleina, eikä hän itse ortodoksista uskoa ole sanallakaan arvostellut. Keynästä puolustivat Karjalan Sivistysseurasta Ville Mattinen (US 29.1.1938) ja Iivo Härkönen (Viena-Aunus 2 ja 3/1938), joka siirsi keskustelun historias- ta kirkkokuntien nykysuhteisiin. Tähän aiheeseen tarttui *Kotimaa*-lehti, jonka pääkirjoituksessa Keynään asiallisen esityksen laukaisemaa kiistaa pidettiin oireena ortodoksisen kirkon nykytilasta. Oletettiin jopa, että Keynään ”katsaus

kirkonmiesten esiintymiseen venäläistämistyön käytyreinä ja suomalais-kansallisen valveutumistyön ehkäisijöinä ei ole vain historiallinen selonteko entisajan ilmiöistä, vaan se on varmaankin aiottu myös varoitukseksi nykyajan kirkolle ja sen johtajille, ettei luisuttaisi jälleen noille entisille turmiollisille harhapoluille, joille Kyprianus ja kumppanit johtivat kirkkoansa.” (Kotimaa 22.4.1938; K. Merikosken ja lehden jatkokeskustelu 3.5.1938).

Keynäs ei näyttänyt hyökkäyksistä masentuvan, pikemmin päinvastoin. Näinä vuosina hänen mielensä paloi tutkimukselle. Hän suunnitteli jatkossa tutkivansa Itä-Karjalan politiikkaa ja sen vaiheita. Yleisemminkin hän ajoi Karjalan tutkimuksen asiaa. Hän lähetti keväällä 1938 Historian Ystävien Liitolle ehdotuksen Itä-Karjalan tutkimuksen organisoinnista. Hän kertoi keskustelleensa asiasta Väinö Voionmaan kanssa, joka oli ehdottanut erityisen seuran perustamista Suomeen tätä tarkoitusta varten. Keynäs tarjosi yhteistyökumppaniksi Karjalan Sivistysseuraa, jossa hän oli Iivo Härkösen väistyttyä juuri aloittamassa toimintansa. Seuran taholta, hän sanoi, luultavasti ”tulee kysymykseen Itä-Karjalan pakolaisten keskuudessa tapahtuva historia-ainesten keruu ja osittaiset tutkimukset arkistoissa”. Samaa suunnitelmaa Keynäs esitteli Karjalan Sivistysseuran johtokunnan kokouksessa 25.4.1938, jolloin asiaa ajamaan perustettiin kolmihenkinen toimikunta (Keynäs, Ville Mattinen ja Iivo Härkönen). Seuran lehdessä käynnistettiin muisti- ja historiatiedon keruu. Helmikuussa 1939 perustettiin seuran yhteyteen historian asiantuntijoista koottu Itä-Karjalan historiaosasto. Sivistysseuraa edustivat siinä Wasili Keynäs ja Sakari Alanko. Historiaosaston stipendiaatteina aloittivat kesällä 1939 keruutyön maisterit Eeva Karttunen ja Maiju Keynäs, jonka suurtyö Karjalan pakolaisten haastattelijana ja laukkukaupan tutkijana lähti tästä

liikkeelle. Historiaosaston toiminnan katkaisi sota. (Historia-toimikunnasta ks. Vuoristo 1996: 86–88.)

KANTAVA HAHMO SIVISTYSSEURASSA

Tutkimushankkeittensa kariuduttua Wasili Keynäs jatkoi opetustyötä, jossa pätevytyäkseen hän alun perin oli opiskelunsa aloittanut. Kaiken vapaa-aikansa ja päivätyön yli liikenevän tarmonsä hän antoi vuodesta 1938 lähtien Karjalan Sivistysseuralle. Varapuheenjohtajana hän oli toiminut jo vuosina 1932–1935, mutta vasta vuodesta 1938 lähtien hänestä tuli pitkäksi aikaa seuran keskeinen henkilö: johtokunnan jäsen (1938–1957), seuran sihteeri (1938–1953) sekä *Viena-Aunuksen* ja *Karjalan Heimon* päätoimittaja (1939–1954). Näinä vuosina Karjalan Sivistysseura pyöri käytännössä hänen varassaan: ”Hän oli toiminnanjohtaja, kirjastonhoitaja, yleissihteeri, heimolehden toimittaja jne.”, toteaa Sakari Vuoristo (1996: 63). Näissä tehtävissä hänellä oli huono onni, koska ajat olivat vaikeat: ensin sota, sitten Sivistysseuran jäsenkato ja yhtämittaa huononeva taloudellinen tilanne aiheuttivat ongelmia. Vasta 1950-luvun alkuvuosina ennakkoluulottomampi ilmapiiri, uudet ideat ja nuoret voimat vaikuttivat tilanteen kohenemiseen. Silloin Keynään oli aika väistyä.

Keynään pääkirjoitukset ja artikkelit seuran lehdissä (*Viena-Aunus* 1939–1943, *Karjalan Heimo* 1–2/1941, 1944–1954) kertovat paljon sekä hänen käsityksistään karjalaisuudesta että aikakauden tapahtumista niin Karjalassa kuin muualla maailmassa. Yksi hänen keskeisistä näkökulmistaan karjalaisuuteen oli historia. Sotavuosina hän palautti jatkuvasti mieleen Itä-Karjalan kohtalon ratkaisevat hetket vuosina 1919–1921: Kemin, Uhtuan ja Vuokkiniemen kokoukset, heimoretket, Tarton rauhan päätökset (2, 5, 8/1939; 2–3,

3–4/1940, 5/1944). Niihin samoin kuin tsaarinajan venäläis-tyttämiskauteen kietoutui myös hänen oma historiansa, jonka vahvat muistot ovat paikoin elävästi esillä hänen teksteissään. Keynään jatkuva huolenpito kohdistui myös Itä-Karjalan historia-osaston toimintaan, josta hän raportoi alusta lähtien (5–7/1939), ja vielä 1950-luvulla hän korosti itäkarjalaisen muistitietokeruun tärkeyttä (6–7, 8–9/1951). Hän luonnehti Itä-Karjalan kokonaismerkitystä ”länsimaiden itäisimpänä vartiona” tsaarinvallan aikana; keskeisiä elementtejä tässä asemassa olivat hänen mukaansa runolaulu, kiertokauppa ja Itä-Karjalan kansallinen herätys (5, 6–7/1943).

Toinen Keynään ydinviesteistä oli kalevalaisen kulttuurin ja karjalaisuuden yhteys, josta hän kirjoitti yleensä Kalevalanpäivän aikaan. Karjalaisuus edustaa kalevalaista kulttuuria, hän sanoi, mutta sen vaaliminen ja siirtäminen nuorille ei ole pelkästään karjalaisten asia, vaan kaikkien yhteinen (1–2/1946). Opettajana hän korosti *Kalevalan* opetuksen tärkeyttä ja ongelmia. Toistuvasti hän nosti esiin ihmisten eli runonlaulajien osuuden ja valitti, että nämä jäävät varjoon Lönnrot-juhlinnassa. Hän ehdotti, että kantele olisi saatava tutuksi koko kansalle ja vietävä jokaiseen kansakouluun! (3–4/1949.) Hän piti runokulttuuria ”elämän syvimpänä sisältönä” ja haki muutenkin taiteen ja ”tiedosta osallisuuden” merkityksiä yli arjen: ”Ei ihminen elä vain leivästä.” (4/1948; 6–7/1953.)

Kolmanneksi Keynäs seurasi tiiviisti karjalaisten kohtaloita nykyhetkessä – sodassa, rauhassa, Suomessa ja Neuvosto-Karjalassa – sekä vertasi Karjalan ja muun maailman tilanteita. Esimerkiksi Suomen miehittämän Itä-Karjalan sivistystyötä oli hänestä tehtävä varoen, kunnioituksella (6–7/1942). Suomen Karjalan menetys herätti hänessä ja kaikissa itäkarjalaisissa myötätuntoa ja yhteenkuuluvuuden tunnetta: myös evakot olivat pakolaisia (3–4/1940, 3/1947). Edvard Gyllingin

toimintaa Neuvosto-Karjalassa hän luonnehti arvostaen (4/1939), Neuvosto-Venäjän päämääriä kriittisesti (5/1943). Espanjan Katalonia ja baskit kiinnostivat häntä pienten kansojen oikeuksien etsijöinä (4/1939).

Historian, nykyhetken ja kulttuurin ytimessä oli tietysti karjalaisuus. Usein hän pohtikin itse käsitettä: Mitä karjalaisuus on? Kulkeeko se häviötään kohti? Onko ”heimollisella olemassaololla oikeutusta”, ja jos ja kun on, miten on viisasta toimia sen hyväksi (3–4/1950)? Wasili Keynäs korosti koko toimittajuutensa ajan seuran äänenkannattajan eli *Karjalan Heimon* roolia tässä tehtävässä (10/1952). Seuran toiminnassa hän toisti kolme asiaa: on yhdistettävä kaikki karjalaisvoimat (4/1941), on kyettävä siirtämään pyrkimykset ja isien perintö nuorille (1–2/1950), eikä vastoinkäymisissä saa lannistua (8–9/1949).

WASILI KEYNÄN KOHTALO JA PERSONA

Suomalaisten miehitettyä Vuokkiniemen Wasili Keynäs piti juhlapuheen 20.7.1941. Hän ehdotti, ”että Viena ja Aunus irtautuvat Venäjästä ja ryhtyvät Suomeen liittyneinä luomaan itselleen valoisaa tulevaisuutta länsimaisen kulttuuripiirin yhteydessä”. Kiestingistä kotoisin ollut kirjailija Mikko Karvonen, kirjailijanimeltään Onttoni Miihkali, käytti kiivaan kannatuspuheenvuoron esitykselle, jonka kokouksen puheenjohtaja Probus Rahikainen julisti kansankokouksen yksimieliseksi päätökseksi. (Helsingin Sanomat 23.7.1941, Keynäs 1941.) Sotatilanteen sytyttämän haaveen Itä-Karjalan liittämisestä Suomeen Keynäs joutui hautaamaan viimeistään vuonna 1944.

Wasili Keynäs koki elämässään monia muitakin suuria pettymyksiä. Äidin kuolema teki hänestä puoliorvon. Karjalan

Keynään perhe 1930–1940-luvun vaihteessa. Vas. Wasili, Pentti, Kalevi, Anni ja Sirkka. KSS kuva-arkisto.

kohtalo 1920-luvun alussa koski häneen syvästi, ja hän teki kaikkensa voidakseen sen muuttaa. Ensimmäisen vaimon kuolema ja lasten jääminen orvoiksi äidistään on ollut hänelle rankkaa aikaa. Tutkimuksen julkaisematta jääminen 1938–1939 ei sekään varmasti ollut helppo asia. Vanhin poika Matti kaatui sodassa vuonna 1941. Keynään työ Karjalan Siivistysseurassa osui seuran köyhimpiin ja muutenkin vaikeisiin vuosiin. Wasili Keynäs ei kuitenkaan koskaan luovuttanut. Kun hän ei saanut vakituista opettajanpaikkaa, hän totesi tyynesti: ”Raskaalta se aluksi tuntui, mutta pettymyksiinhän me rajantakaiset olemme tottuneet” (Kirje Arsi Panuvaaralle 18.5.1936.) Keynäässä eli tekemisen henki, mikä näkyy hänen herkeämättömässä, monipuolisessa, elinikäisessä toiminnassaan Karjalan hyväksi.

Muistokirjoituksista, perhemuistoista ja Wasili Keynään omista kynänjäljistä piirtyy näkyviin jotakin hänen luonteestaankin. Wasili oli ”sekä sisäisesti että ulkonaisesti vaatimaton”, ilmaisi Toivo Kaukoranta yhden työtoverinsa keskeisistä ominaisuuksista. Kun synnynnäiseen nöyryyteen yhdistyi oikeamielisyys, myötätuntoisuus ja levollisuus, ei ole ihme, että Vasili Keynäs herätti ympäristöissään jakamattoman kunnioituksen tunteita.

Wasili Keynäs itse kiteytti vuonna 1955 elämänsä ja toimintansa seuraavin sanoin: ”Oma elämäni liittyy läheisesti heimoni kohtaloihin. Se päämäärä, jonka asetin lähdettyäni Amerikasta, verrattain hyvistä oloista Jyväskylän seminaariin ja sitä tietä tarkoituksella palvella heimoni asioita opettajatehtävissä rajan takana, ei ole sanottavasti toteutunut. Sen sijaan muu työni heimoni hyväksi antanee jonkinlaisen kuvan työstäni ja niistä pettymyksistä, joita työssäni olen kokenut, ja toiveista, jotka ovat rauenneet. Kenties ei silti kokonaan. Sen näyttää tulevaisuus.”

TOIMITUSTYÖSTÄ

Karjalan Sivistysseura julkaisee tämän tutkielman seuran kunniajäsenen, pitkäaikaisen hallituksen jäsenen, sihteerin ja seuran lehtien päätoimittajan Wasili Keynään muistoksi.

Tutkielmasta on säilynyt kaksi identtistä käsikirjoitusta, toinen Kansallisarkistossa Wasili Keynään kokoelmassa ja toinen Karjalan Sivistysseurassa. Käsikirjoituksen kannessa on vuosiluku 1936, jolloin tutkielma hyväksyttiin Helsingin yliopistossa kasvatustieteen laudaturtyönä. Käsikirjoituksessa on paljon lisäyksiä ja korjauksia, joita on tehty vuoteen 1938 asti. Mahdollisesti työstä on ollut olemassa puhtaaksikirjoitetumpikin versio, mutta sellaista ei ole löytynyt. Käsikirjoitukseen

on kuulunut myös alkusanat sekä muitakin liitteitä, niiden joukossa esimerkiksi *Panfinskaja propaganda* -kirjasen käännös sekä vienalaisten muistelmia. Näistä on säilynyt vain sisällysluettelo sekä joitakin vienalaisten tiedontantajien alkuperäisiä käsikirjoituksia Keynään tutkimusaineistossa Kansallisarkistossa.

Näkemykseltään Keynään työ on aikansa tuote ja ilmaisee vahvasti niin heimoaktivistien kuin monien muidenkin ajatuksia venäläisten toiminnasta Karjalassa ennen ja jälkeen vallankumouksen. Niitä ilmaisi jo karjalainen aikalaislehdistö, jota Keynäs tiuhaan siteeraa, ja hänen aikanaan esimerkiksi Kaarlo Merikoski mainitussa teoksessaan vuonna 1939. Keynään otteessa on erityistä systemaattinen keskittyminen Venäjän Karjalaan, erityisesti Vianaan.

Moderni tutkimus on vienyt eteenpäin niin Karjalan venäläistytämisen kuin kirkon ja koululaitoksen historiaa. Esimerkiksi Kiprian (Kyprianus), jota Keynäs ajan hengen mukaan kuvaa venäläistytämisen ruumiillistumana, nähdään nykyisin moniulotteisemmin, ortodoksisuuden puolustajana ja ylempien tahojen käskyjen toteuttajana (esim. Hämynen 1995: 68–71, Laitila 2019), ja Karjalan venäläistämistä tarkastellaan myös imperialistisen Venäjän vähemmistöpolitiikan ja erilaisten nationalismien törmäämisen näkökulmasta (esim. Vituhnovskaja 2004). Ja Karjalan luostarit ja pyhät ovat myöhemmin olleet sekä suomalaisessa että ennen kaikkea venäläisessä tutkimuksessa aktiivisen kiinnostuksen kohteena. Keynään työssä tuskin siis on nykytutkijoille yllätyksiä, mutta aikaansa ja tekijäänsä se valaisee.

Keynäs julkaisi työnsä pohjalta yllä mainitut kaksi artikkelia (Keynäs 1938 ja 1940), jotka ovat kuitenkin laudatur-tutkielmaan verrattuna suppeita. Niistä puuttuu esimerkiksi Keynään itäkarjalaisen lähipiirin välittämä muistitieto, jota

hän käsikirjoituksessaan referoi ja siteeraa rikkaasti. Julkaise-
maton on myös luostariluettelo ja siihen liittyvä kartta, jotka
vanhentuneinkin ovat hauskoja ja kiinnostavia.

Keynään tutkielmassa on huomattavan paljon sitaatteja ja
referaatteja sekä niiden välimuotoja. Monet ovat tunnetuis-
ta lähteistä, mutta saadaan työssä lukea otteita sellaisistakin
julkaisuista, joita nykyisin on Suomesta vaikea löytää. Täl-
laisia ovat *Karjalan viestit – Karelskaja Izvestija* -lehti sekä
mainittu pamfletinomainen kirjanen *Panfinskaja propagan-
da*, jota Keynäs silloisen käsityksen mukaan piti Kiprianin
kirjoittamana.

Tekstin on Wasili Keynään konekirjoitetusta ja käsin vii-
meistellystä käsikirjoituksesta puhtaaksikirjoittanut Karjalan
Sivistysseuran julkaisutoimittaja Jens Hattuniemi. Jens on
myös täydentänyt luostariluettelon tietoja etenkin venäläisen
aineiston osalta. Muuten käsikirjoitus julkaistaan tässä lähes
sellaisenaan, kielen vanhahtavuus säilyttäen. Tekstiä on vain
varovaisesti paikoin selkiytetty, kappalejakoja tarkistettu, vä-
liotsikot ja valokuvat lisätty sekä viitteet ja kirjallisuusluettelo
yhtenäistetty. Väliotsikoita lukuun ottamatta kaikki toimit-
tajien lisäykset ovat hakasuluissa.

Senni Timonen ja Pekka Laaksonen